

*Куцак Д.
студентка 4 курсу спеціальності
«Психологія»,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського
Чухрій І.В.
доктор психологічних наук,
професор,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ФУНКЦІЙ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність проблеми. Аналіз вітчизняної і зарубіжної літератури, присвяченої різним аспектам визначення психологічних проблем міжособистісних стосунків та міжособистісної взаємодії в соціально-психологічному вимірі, свідчить, що це багатокomпонентне поняття і на даний час немає єдиної думки щодо їх визначення [1; 2; 4].

Міжособистісна взаємодія є процес, який характеризується спільністю комунікативного простору та взаємним впливом суб'єктів сумісної діяльності у значенні детермінант спілкування та міжособистісних взаємин [1; 4]. До основних механізмів, що забезпечують формування міжособистісного простору належать: взаєморозуміння, координація, узгодження намірів та інтересів сторін.

Міжособистісні стосунки у підлітків з обмеженнями життєдіяльності є дуже складним процесом, який формується багатьма факторами, які пов'язані із порушеннями функцій опорно-рухового апарату часто поєднується зі зниженою самооцінкою, невпевненістю в собі, що безумовно, впливає на міжособистісну взаємодію з оточуючими.

Мета статті – дослідити психологічні особливості міжособистісної взаємодії підлітків з порушеннями функції опорно-рухового апарату в інклюзивному середовищі.

Структурований виклад основного матеріалу. За результатами теоретичного аналізу проблеми було визначено вектори психодіагностичного дослідження.

Експериментальне дослідження комунікативної сфери підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату проводилося у 2021 році на базі Вінницької державної установи комплексної реабілітації дітей з інвалідністю «Промінь». У дослідженні прийняли участь 30 підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату зі збереженим інтелектом.

Було скомпоновано психодіагностичний комплекс методів, до складу якого увійшли: методика діагностики міжособистісних відносин Т.Лірі; Тест «Знаходження кількісного вираження рівня самооцінки» С.А Будассі; Методика самооцінки «Дерево» (Д. Лампема в адаптації Л. Пономаренко).

Для дослідження комунікативної сфери у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату ми провели методичку діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. Результати дослідження особливостей міжособистісних стосунків у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату представлені на рис. 1.

За результатами дослідження, можна зробити наступні висновки: у колективі підлітків переважає адаптивна поведінка, тобто члени групи враховують думки, можливості, бажання інших членів групи та респонденти з цікавістю відповідали на задані питання і по можливості намагалися робити це відверто.

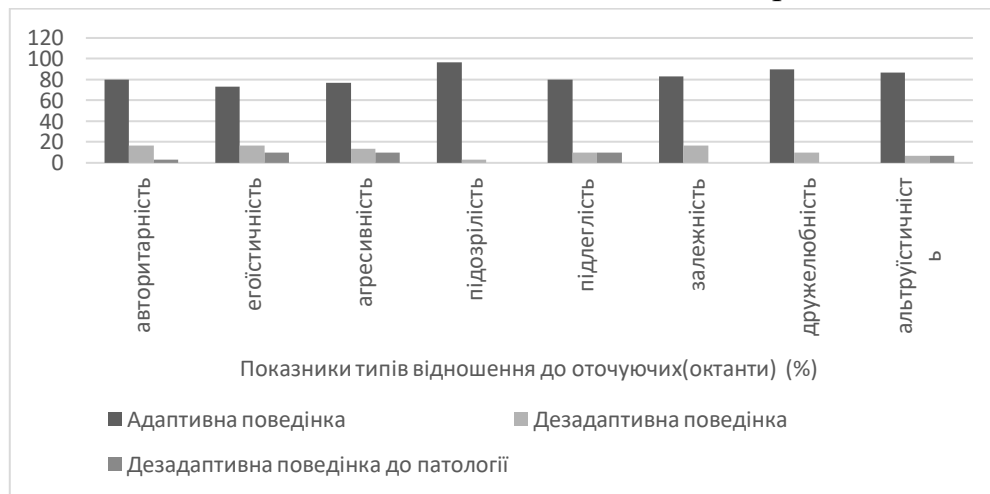

Рис. 1. Дослідження міжособистісних стосунків підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату за методикою

Для дослідження самооцінки у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату ми використали також Тест на «Знаходження кількісного вираження рівня самооцінки» за С.А. Будассі (Рисунок 2.).

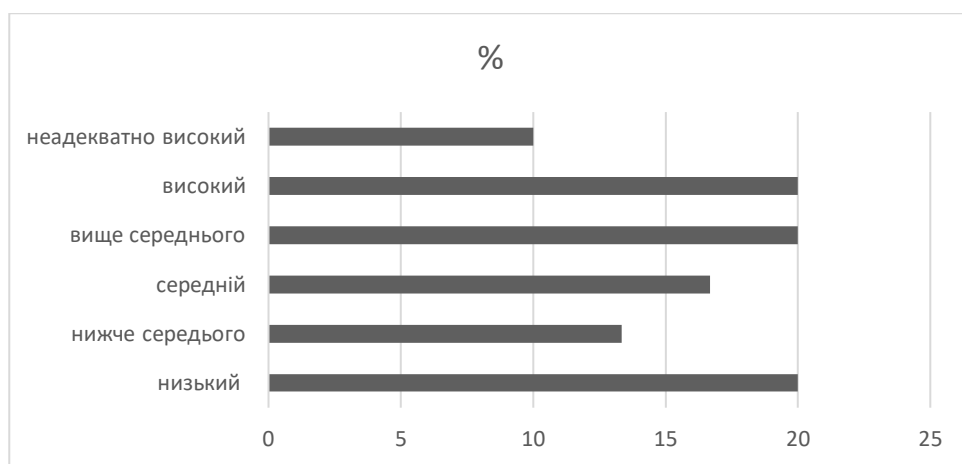

Рис. 2. Дослідження кількісного вираження рівня самооцінки у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату

Встановлено, що у досліджуваних підлітків переважає низька самооцінка, є не значний відсоток неадекватно високої самооцінки, що можна пояснити негативним вихованням підлітків батьками, за принципом гіперопіки, що зумовлено наявністю у підлітків обмежень життєдіяльності.

Для дослідження рівнів самооцінки у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату ми використали проективну методику самооцінки «Дерево» (авт. Д.Лампем, в адаптації Л.П. Пономаренко) (Таблиця 1.).

За результатами проведеного дослідження виявлено, що найбільший відсоток підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату за показником «Я–реальне» обрали наступні характеристики: установку на подолання перешкод, кризовий стан, «падіння в прірву» та відстороненість, замкнутість, тривожність, що свідчить про низьку самооцінку та внутрішньо особистісні проблеми розвитку. Трохи менший відсоток набрали такі характеристики як стомлюваність, загальна слабкість, невеликий запас сил, сором'язливість, що може бути зумовлено впливом фізичних вад опитуваних.

Таблиця 1.

Дослідження самооцінки у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату за проективною методикою «Дерево»

№ шкал	1,3,6,7	2,11,12,18,19	4	5	9	13,21	10,15	14	20	16,17
Я-реальне (%)	16,67	13,33	6,67	13,33	6,67	16,67	10,0	10,0	3,33	3,33
Я-ідеальне(%)	20,0	23,33	6,67		13,33		26,67		10,0	

Такі характеристики як товариськість, дружня підтримка, стійкість положення та комфортний стан, нормальна адаптація також набрали значний відсоток, що може свідчити про відносно гармонійний розвиток та прийняття

свого Я-реального. Найнижчі показники набрав показник «установка на лідерство», що може свідчити про завищену самооцінку.

Як видно з таблиці 1, у колонці Я-ідеальне найвищі показники набрали такі характеристики як комфортний стан, нормальна адаптація, установка на лідерство, товариськість, дружня підтримка, установка на подолання перешкод та мотивація до розваги, що свідчить про бажання підлітків бути кращими, змінити своє положення на більш комфортне, підняти свій статус тощо.

За результатами кореляційного аналізу показників представлених методик встановлено: що такі показники типів відношення до оточуючих як авторитарність, підозрілість, залежність та дружелюбність мають негативний кореляційний зв'язок з самооцінкою, що свідчить про те, що зростання цих показників призводить до зниження самооцінки у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Позитивний кореляційний зв'язок виявлено за шкалами егоїстичність, агресивність, підлеглість особистості та з самооцінкою. Можна припустити, що ці октанти суттєво не впливають на самооцінку так як зазначені значення не мають суттєвої значущості.

Такий октант як альтруїстичність має позитивний кореляційний зв'язок з самооцінкою, так як бажання допомагати іншим, піклуватись про когось може піднімати самооцінку у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Саме такі підлітки краще ніж інші ідентифікують себе з слабкими, хворими людьми, тощо.

Таблиця 2

Кореляційне співвідношення октант з самооцінкою підлітків

Октанти (типи ставлень до інших)	Показники кореляції з самооцінкою підлітків
1 авторитарність	-0,02852
2 егоїстичність	0,065053
3 агресивність	0,031841
4 підозрілість	-0,27769
5 підлеглість	0,051266
6 залежність	-0,26033
7 дружелюбність	-0,24787
8. Альтруїстичність	0,13943*

Примітка: * - вказує на рівень значущості, $p > 0,05$

Укладені методичні рекомендації попередження і конструктивного вирішення міжособистісних конфліктів підлітків з порушенням функцій опорно-рухового апарату в інклюзивному середовищі. Дані поради передбачають розширення

репертуару базових соціальних умінь, які дозволять особистості з порушеннями функцій опорно-рухового апарату яка знаходиться в інклюзивному середовищі більш гнучко орієнтуватися в стратегіях поведінки і не допускати міжособистісних конфліктів.

Висновки. Міжособистісна взаємодія підлітків з порушенням функцій опорно-рухового апарату в інклюзивному середовищі має бути побудована на соціальній адаптації, оцінці їх життєвих перспектив та створення недискримінаційного, інклюзивного середовища всуспільстві [3]. Важливим показником успішної адаптації та самооцінки є альтруїстична поведінка, що обумовлено соціально-значущими потребами. Для створення якісних міжособистісних відносин необхідна ґрунтовна робота над загальним розвитком, освітою та удосконаленням соціальних навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабяк О. О. Психологічні особливості міжособистісних стосунків у підлітків із ЗПР. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: науково-методичний збірник [за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. К., 2011. Випуск 2. С. 6-15.
2. Коваленко А.Б. Психологія міжособистісного взаєморозуміння. К.: КНУ імені Т.Шевченка, 2010. 208с.
3. Чухрій І. В. Соціальна адаптація молоді з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Екологічна психологія. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2019. Вип. 48, Т. VII. С. 236-446.
4. Subrahmanyam K., Greenfield P. Online communication and adolescents relationships. The future of children, Vol.18, 1, 2008. www.futureofchildren.org